

O'ZBEKISTONDA TARIXIY-MADANIY TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOYIY- IQTISODIY JIHLTLARI

Aliqulova Madina

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti Turizm va mehmondo'stlik yo'nalishi 2-
bosqich talabasi

aliqulovam084@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0007-4467-9018>

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada O'zbekistonda tarixiy-madaniy turizmni rivojlantirishning ijtimoiy-iqtisodiy jihatlari tahlil qilinadi. Bugungi kunda turizm sohasi mamlakat iqtisodiyotining muhim tarmoqlaridan biri sifatida davlat siyosatida ustuvor yo'nalishga aylangan. Ayniqsa, O'zbekistonning boy tarixiy merosi, qadimiy shaharlari, me'moriy obidalari hamda milliy qadriyatlari tarixiy-madaniy turizmni rivojlantirish uchun katta imkoniyat yaratadi. Samarqand, Buxoro, Xiva, Shahrisabz kabi tarixiy shaharlardagi madaniy meros obyektlari xalqaro turizm bozorida mamlakatning jozibadorligini oshirmoqda.

Maqolada tarixiy-madaniy turizmning hududlar iqtisodiyotiga ta'siri, yangi ish o'rinlarini yaratishdagi o'rni, aholi bandligini ta'minlash va xizmat ko'rsatish sohasining rivojlanishiga qo'shayotgan hissasi yoritilgan. Shuningdek, turizm infratuzilmasini takomillashtirish, transport va mehmonxona xizmatlarini modernizatsiya qilish, milliy hunarmandchilik va an'anaviy san'atni qo'llab-quvvatlash masalalari ham ko'rib chiqiladi. Tarixiy obidalarni saqlash va ulardan samarali foydalanish orqali nafaqat iqtisodiy foyda olish, balki milliy madaniyat va tarixiy merosni kelajak avlodlarga yetkazish muhimligi ta'kidlangan.

Bundan tashqari, maqolada tarixiy-madaniy turizmni rivojlantirishda raqamli texnologiyalar, marketing strategiyalari va xalqaro hamkorlikning ahamiyati ham tahlil etiladi. Turizmni rivojlantirish orqali mamlakatning xalqaro imiji mustahkamlanishi, xorijiy investitsiyalar hajmi ortishi va mahalliy aholining turmush darajasi yaxshilanishi asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari O'zbekistonda tarixiy-madaniy turizmni yanada rivojlantirish uchun ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: tarixiy-madaniy turizm, turizm infratuzilmasi, iqtisodiy rivojlanish, madaniy meros, tarixiy obidalar, xizmat ko'rsatish sohasi, hududiy rivojlanish, milliy qadriyatlar, xalqaro turizm, investitsiya, bandlik, raqamli turizm.

Kirish

Bugungi globallashuv jarayonida turizm sohasi jahon iqtisodiyotining eng tez rivojlanayotgan va yuqori daromad keltiruvchi tarmoqlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Ayniqsa, tarixiy-madaniy turizm mamlakatlarning nafaqat iqtisodiy rivojlanishiga, balki milliy madaniy merosini asrash va dunyoga targ'ib qilishiga ham xizmat qilmoqda. Shu nuqtai nazardan, O'zbekiston boy tarixiy merosi, qadimiy shaharlari, me'moriy obidalari va milliy qadriyatlari bilan Markaziy Osiyoning eng muhim turistik markazlaridan biri hisoblanadi. Samarqand, Buxoro, Xiva, Shahrisabz, Termiz kabi qadimiy shaharlarda joylashgan tarixiy yodgorliklar va madaniy obyektlar jahon hamjamiyati tomonidan katta qiziqish bilan e'tirof etilib, mamlakatning turistik salohiyatini yanada oshirmoqda.¹

O'zbekistonda mustaqillik yillaridan boshlab turizmni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. So'nggi yillarda turizm infratuzilmasini takomillashtirish, transport tizimini modernizatsiya qilish, mehmonxona va xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish, xorijiy turistlar uchun qulay sharoitlar yaratish borasida keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Ayniqsa, tarixiy-madaniy turizmni rivojlantirish orqali mamlakat iqtisodiyotiga xorijiy valyuta oqimini ko'paytirish, yangi ish o'rinlarini yaratish hamda hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini ta'minlash muhim vazifalardan biri sifatida qaralmoqda.

Tarixiy-madaniy turizmning rivojlanishi aholining bandligini oshirish, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash, milliy hunarmandchilik va xalq amaliy san'atini rivojlantirishga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, tarixiy obidalarni restavratsiya qilish, ularni asrab-avaylash va kelajak avlodlarga yetkazish masalalari ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Turizmning rivojlanishi natijasida mahalliy aholi daromadlari ortib, xizmat ko'rsatish sifati yaxshilanadi hamda hududlarning investitsion jozibadorligi kuchayadi.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi O'zbekistonda tarixiy-madaniy turizmni rivojlantirishning ijtimoiy-iqtisodiy jihatlarini tahlil qilish, uning mamlakat iqtisodiyotidagi o'rni va ahamiyatini yoritishdan iborat. Shuningdek, tarixiy-madaniy turizmni rivojlantirishning mavjud muammolari, istiqbollari hamda samaradorligini oshirishga qaratilgan ilmiy-amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqish ham tadqiqotning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Asosiy qism

O'zbekistonda tarixiy-madaniy turizmni rivojlantirish mamlakat iqtisodiyoti va ijtimoiy hayotining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Mamlakat hududida joylashgan ko'plab tarixiy obidalar, qadimiy shaharlar, arxeologik yodgorliklar hamda milliy an'ana va qadriyatlar turizm sohasining rivojlanishi uchun katta imkoniyat yaratmoqda. Ayniqsa, Samarqand, Buxoro, Xiva va Shahrisabz kabi tarixiy shaharlarning UNESCOning Butunjahon madaniy

1. ¹ O'zbekiston Respublikasi "Turizm to'g'risida"gi Qonuni. – T.: O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 2019.

merosi ro'yxatiga kiritilgani O'zbekistonning xalqaro turizm bozoridagi mavqeini yanada mustahkamlamoqda. Shu sababli tarixiy-madaniy turizmni rivojlantirish nafaqat iqtisodiy foyda keltiradi, balki milliy madaniyatni dunyo miqyosida targ'ib qilishga ham xizmat qiladi.²

Tarixiy-madaniy turizmning iqtisodiy ahamiyati, avvalo, mamlakatga xorijiy turistlar oqimini oshirish va turizm xizmatlaridan tushadigan daromadlarni ko'paytirishda namoyon bo'ladi. Turizm rivojlangan hududlarda mehmonxona, restoran, transport, savdo va xizmat ko'rsatish sohalari ham jadal rivojlanadi. Bu esa yangi ish o'rinlari yaratilishiga va aholi bandligining oshishiga olib keladi. Ayniqsa, yoshlar va xotin-qizlarni ish bilan ta'minlashda turizm sohasi muhim o'rin tutadi. Shu bilan birga, tarixiy obidalar atrofida hunarmandchilik, milliy suvenirlar ishlab chiqarish va xalq amaliy san'ati rivojlanib, mahalliy aholining daromad manbalari kengayadi.

So'nggi yillarda O'zbekistonda turizm infratuzilmasini yaxshilashga alohida e'tibor qaratilmoqda. Zamonaviy mehmonxonalar qurilishi, transport kommunikatsiyalarining rivojlantirilishi, aeroport va temiryo'l xizmatlarining modernizatsiya qilinishi turistlar uchun qulaylik yaratmoqda. Shuningdek, elektron viza tizimining joriy etilishi va ko'plab davlatlar bilan vizasiz tartibning yo'lga qo'yilishi xorijiy sayyohlar sonining ortishiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Raqamli texnologiyalar asosida turistik xizmatlarni targ'ib qilish, onlayn bron qilish tizimlari va virtual ekskursiyalarni rivojlantirish ham zamonaviy turizm taraqqiyotining muhim omillaridan biridir.

Biroq tarixiy-madaniy turizmni rivojlantirish jarayonida ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, ayrim tarixiy obidalarning ta'mirtalab holatda ekanligi, xizmat ko'rsatish sifatining barcha hududlarda bir xil emasligi hamda malakali turizm mutaxassislarining yetishmasligi sohaning rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu sababli tarixiy meros obyektlarini muhofaza qilish, turizm sohasida kadrlar tayyorlash va xalqaro standartlarga mos xizmat ko'rsatish tizimini shakllantirish muhim vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Tarixiy-madaniy turizmni rivojlantirish masalalari ko'plab xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan ilmiy jihatdan tadqiq etilgan. Jahon tajribasida turizmning iqtisodiy rivojlanishdagi o'рни, madaniy merosni saqlashdagi ahamiyati hamda hududiy taraqqiyotga ta'siri keng yoritilgan. Xususan, turizm nazariyasi va uning iqtisodiyotga ta'siri bo'yicha xorijiy olimlardan J. Uoker, R. Makkintosh, D. Pirs va R. Butlerlarning ilmiy ishlari muhim ahamiyat kasb etadi. Ularning tadqiqotlarida turizmning iqtisodiy samaradorligi, xizmat ko'rsatish tizimi, turistik infratuzilma va madaniy meros obyektlaridan foydalanish mexanizmlari tahlil qilingan.

2. ² O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Turizm sohasini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorlari va farmonlari. – T.: 2017–2024.

Ayniqsa, R. Butler tomonidan ishlab chiqilgan turistik hududlar rivojlanish modeli turizmni bosqichma-bosqich rivojlantirishda muhim nazariy asoslardan biri hisoblanadi.³

Mahalliy olimlardan A. Soliyev, Q. Abdurahmonov, M. Qosimova va boshqa tadqiqotchilar tomonidan O'zbekistonda turizmni rivojlantirishning iqtisodiy va ijtimoiy jihatlari o'rganilgan. Ularning ilmiy ishlarida mamlakatning turistik salohiyati, tarixiy-madaniy meros obyektlaridan samarali foydalanish, hududiy turizmni rivojlantirish hamda turizm xizmatlari sifatini oshirish masalalari tahlil etilgan. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining turizmni rivojlantirishga oid farmon va qarorlari, davlat dasturlari hamda statistik ma'lumotlari tadqiqot uchun muhim manba vazifasini bajardi. Ayniqsa, "Turizm to'g'risida"gi Qonun va turizm infratuzilmasini rivojlantirishga qaratilgan me'yoriy-huquqiy hujjatlar sohaga oid ilmiy xulosalarni shakllantirishda asosiy manbalardan biri bo'ldi.

Mazkur maqolani tayyorlashda ilmiy tadqiqotning bir qator metodlaridan foydalanildi. Jumladan, tahlil va sintez usuli orqali tarixiy-madaniy turizmning iqtisodiy hamda ijtimoiy ahamiyati o'rganildi. Taqqoslash usuli yordamida O'zbekiston va xorijiy davlatlarning turizm sohasidagi tajribalari qiyosiy tahlil qilindi. Statistik ma'lumotlarni o'rganish metodi asosida turizmning mamlakat iqtisodiyotiga ta'siri, turistlar oqimi va xizmat ko'rsatish hajmidagi o'zgarishlar tahlil etildi. Shuningdek, tizimli yondashuv asosida tarixiy-madaniy turizmning infratuzilma, xizmat ko'rsatish, madaniy meros va investitsiya bilan o'zaro bog'liqligi o'rganildi.

Natijalar tahlili

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, O'zbekistonda tarixiy-madaniy turizmni rivojlantirish mamlakat iqtisodiyoti va ijtimoiy sohasiga sezilarli ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. So'nggi yillarda davlat tomonidan turizmni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan islohotlar, vizasiz rejimlarning joriy etilishi, transport va mehmonxona infratuzilmasining rivojlantirilishi natijasida xorijiy va mahalliy turistlar soni sezilarli darajada oshgan. Bu esa xizmat ko'rsatish sohasi, savdo, milliy hunarmandchilik va transport tarmoqlarining rivojlanishiga xizmat qilmoqda. Ayniqsa, Samarqand, Buxoro, Xiva va Shahrisabz kabi tarixiy shaharlarda turizm iqtisodiy faollikning asosiy manbalaridan biriga aylanib bormoqda.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, tarixiy-madaniy turizm hududiy iqtisodiy rivojlanishni jadallashtirishda muhim omil hisoblanadi. Turizm obyektlari joylashgan hududlarda yangi mehmonxonalar, restoranlar, savdo markazlari va xizmat ko'rsatish korxonalarini tashkil etilishi natijasida aholi bandligi oshmoqda. Ayniqsa, yoshlar va xotin-qizlar uchun yangi ish o'rinlari yaratilayotgani ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynamoqda. Shu bilan birga,

3. ³ Soliyev A.S. Hududiy iqtisodiyot va turizm asoslari. – T.: O'zbekiston, 2020.

mahalliy hunarmandchilik mahsulotlariga bo'lgan talabning ortishi milliy an'ana va qadriyatlarni saqlab qolishga ham ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Natijalar shuningdek, tarixiy-madaniy meros obyektlarini restavratsiya qilish va saqlash ishlari turizm rivojlanishining muhim tarkibiy qismi ekanligini ko'rsatdi. Davlat va xalqaro tashkilotlar hamkorligida amalga oshirilayotgan loyihalar natijasida ko'plab tarixiy obidalar ta'mirlanib, turistlar uchun qulay sharoitlar yaratilmoqda. Bu esa O'zbekistonning xalqaro turizm bozorida jozibadorligini oshirib, mamlakatning ijobiy imijini shakllantirishga xizmat qilmoqda. Raqamli texnologiyalar, onlayn turistik platformalar va elektron marketing tizimlarining joriy etilishi ham turistlar oqimini ko'paytirishda samarali vosita bo'lib xizmat qilmoqda.

Biroq tadqiqot davomida ayrim muammolar ham aniqlandi. Jumladan, ayrim hududlarda turizm infratuzilmasining yetarli darajada rivojlanmaganligi, xizmat ko'rsatish sifati xalqaro standartlarga to'liq javob bermasligi va malakali kadrlar yetishmasligi mavjud. Shuningdek, ayrim tarixiy obidalarni saqlash va ulardan samarali foydalanish bilan bog'liq muammolar ham uchramoqda.

Xulosa

Mazkur tadqiqot natijalariga ko'ra, O'zbekistonda tarixiy-madaniy turizmni rivojlantirish mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotida muhim o'rin egallaydi. Boy tarixiy meros, qadimiy shaharlar va noyob me'moriy yodgorliklar mamlakatni xalqaro turizm bozorida raqobatbardosh yo'nalishlardan biriga aylantirmoqda. Ayniqsa, Samarqand, Buxoro, Xiva va Shahrisabz kabi tarixiy markazlarning global turistik xaritada o'rnini ortib borayotgani O'zbekistonning turistik salohiyati yuqori ekanligini tasdiqlaydi.

Tadqiqot davomida tarixiy-madaniy turizm iqtisodiyotning ko'plab tarmoqlari, jumladan, transport, mehmonxona biznesi, savdo, hunarmandchilik va xizmat ko'rsatish sohalari bilan uzviy bog'liqligi aniqlandi. Turizmning rivojlanishi yangi ish o'rinlarini yaratish, aholining daromad darajasini oshirish va hududiy iqtisodiy faollikni kuchaytirishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, turizm infratuzilmasining rivojlanishi va raqamli texnologiyalarning joriy etilishi sohaning samaradorligini yanada oshirmoqda.

Shuningdek, tarixiy-madaniy merosni asrab-avaylash va uni kelajak avlodlarga yetkazish masalasi ham muhim ahamiyatga ega ekanligi qayd etildi. Tarixiy obidalarni restavratsiya qilish, ularni xalqaro standartlarga mos ravishda saqlash va ulardan oqilona foydalanish turizm rivojlanishining asosiy shartlaridan biridir. Bu jarayonda davlat siyosati, xalqaro hamkorlik va xususiy sektor ishtiroki muhim rol o'ynaydi.

Biroq, sohada ayrim muammolar, jumladan, infratuzilmaning ayrim hududlarda yetarli darajada rivojlanmaganligi, xizmat ko'rsatish sifatidagi tafovutlar va malakali kadrlar

yetishmasligi mavjudligi aniqlandi. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun tizimli yondashuv, investitsiyalarni jalb qilish va turizm ta'limini rivojlantirish zarur.

Umuman olganda, tarixiy-madaniy turizm O'zbekiston iqtisodiyotining strategik yo'nalishlaridan biri bo'lib, uning izchil rivojlanishi mamlakatning xalqaro nufuzini oshiradi, iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlaydi va milliy madaniy merosni keng targ'ib qilishga xizmat qiladi. Kelgusida ushbu sohani yanada rivojlantirish orqali O'zbekistonni jahonning yetakchi turistik markazlaridan biriga aylantirish imkoniyati mavjud.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi "Turizm to'g'risida"gi Qonuni. – T.: O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 2019.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Turizm sohasini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorlari va farmonlari. – T.: 2017–2024.
3. Soliyev A.S. Hududiy iqtisodiyot va turizm asoslari. – T.: O'zbekiston, 2020.
4. Abdurahmonov Q.X. Iqtisodiyot nazariyasi. – T.: Fan va texnologiya, 2019.
5. Qosimova M.T. Turizm menejmenti. – T.: Iqtisod-moliya, 2021.
6. Butler R.W. The Tourism Area Life Cycle, Vol. 1–2. – Clevedon: Channel View Publications, 2006.
7. Pearce D.G. Tourism Today: A Geographical Analysis. – London: Routledge, 2018.
8. McIntosh R.W., Goeldner C.R. Tourism: Principles, Practices, Philosophies. – New York: Wiley, 2019.
9. World Tourism Organization (UNWTO). International Tourism Highlights. – Madrid: UNWTO, 2023.

Internet manbalar

1. [O'zbekiston Respublikasi Turizm qo'mitasi](#)
2. [UNWTO rasmiy sayti](#)
3. [UNESCO World Heritage Centre](#)
4. [Statistika agentligi \(O'zbekiston\)](#)
5. [O'zbekiston Milliy axborot agentligi \(UzA\)](#)
6. [O'zbekiston 24 / turizm yangiliklari](#)